

## СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ

*Розглядаються теоретико-методичні та прикладні засади розвитку промисловості Рівненської області. Динаміка показників розвитку промисловості продемонстрована на прикладі індексів промислової продукції, розрахунок яких здійснено за допомогою ланцюгового методу та індексу Ласпейреса. Головну увагу приділено дослідженню тенденцій галузевої структури промисловості, аналізу ходу змін у структурі промисловості за роки проведення ринкових перетворень. Проведено групування видів економічної діяльності відповідно до стійкості темпів їх розвитку. Визначено основні характеристики динамізму галузей промисловості та напрями їх вдосконалення, що базуються на проведенні докорінної реструктуризації на засадах технологічної модернізації.*

**Ключові слова:** промисловість, динаміка, тенденції, економіка, види економічної діяльності, індекс промислової продукції.

**Вступ.** Промисловість відіграє ключову роль в економіці країни, а показники її діяльності є визначальними факторами соціально-економічного розвитку. Глибоке розуміння структури і тенденцій в промисловому секторі має важливе значення для прогнозування в даній галузі, формування ефективної політики регіонального розвитку. Незважаючи на високу залежність від зміни фаз в економіці, промисловість є інвестиційно привабливою галуззю господарства й може стати драйвером, що здатний подолати кризовий стан і забезпечити сталий розвиток.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Дослідженням динаміки розвитку промисловості займалися Р. Алямкін, В. Дубницький, В. Захарченко, М. Солод, В. Прушківський. Значний внесок у вивчення динаміки розвитку промисловості Рівненської області зробили К. Геренчук, І. Коротун, Л. Коротун, Г. Купалова.

**Постановка завдання.** Проте питання розвитку промисловості Рівненської області в сучасний період не

було висвітлено в жодній з наукових праць. Саме тому, метою написання даної роботи є дослідження динаміки розвитку промисловості Рівненської області в сучасних умовах господарювання. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: визначити відлік сучасного періоду розвитку господарства, показати місце Рівненської області серед інших областей за динамікою розвитку промисловості, виокремити періоди у розвитку промисловості Рівненської області, проаналізувати тенденції, характерні розвитку промисловості Рівненської області упродовж 2005-2013 років.

**Виклад основного матеріалу.** Як показав час, формований перехід промислових потужностей у приватний сектор не вирішив завдання підвищення ефективності окремих промислових підприємств. А радикальна зміна відносин власності змінила економічний базис суспільства не в кращому напрямку. Причиною невдач стало важливе упущення: масовій приватизації повинна була пе-

редувати реструктуризації підприємств та галузей, підвищення прозорості їх фінансово-економічної діяльності. Саме це мало би сприяти формуванню ефективних власників та притоку інвестицій у промисловість.

Ознаками сучасного періоду стала деіндустріалізація регіону і відповідне зростання за рахунок цього питомої ваги сфери послуг, відбулося скорочення суспільної продуктивності праці в легальному секторі економіки, спостерігався відтік капіталу в "тіньовий" сектор економіки.

Відлік сучасного, ринкового періоду розвитку господарства, на нашу думку варто вести від 2005 року, оскільки саме тоді офіційно визнали Україну країною з ринковою економікою на міжнародному рівні на саміті "ЄС-Україна".

Фактично тривалий період часу промисловість регіону розвивалася без єдиної послідовної системи регіональної політики та чітких уявлень про її зміст та механізми, спроби формувати її концептуальні основи в умовах наростаючої системної кризи.

Сучасний період розвитку економіки Рівненської області можна охарактеризувати як етап диверсифікації структури господарства та переорієнтації на нові ринки.

Все це відбувається на тлі уже другої з початку 1990-х років хвилі деіндустріалізації.

Визначимо місце промислового комплексу Рівненської області у промисловості України в цілому.

За обсягами реалізованої промислової продукції Рівненська область обіймає доволі скромні позиції в Україні, які залишаються практично незмінними упродовж останніх 10 років. Питома вага Рівненської області за обсягом реалізованої продукції коливається у межах 0,9-1,2% впродовж 2005-2013 років. Лише у 2014 році на фоні зниження виробничого потенціалу у зв'язку із складними геополітичними подіями сходу України вагомість промисловості Рівненської області зросла до 1,4%.

Обсяг реалізованої промислової продукції у розрахунку на одну особу у грошовому виразі у фактичних цінах зростав упродовж 2005-2014 року за винятком зниження у 2009 та 2012 роках. Даний показник по області більш як удвічі нижчий, ніж середнє його значення по Україні.

Динаміку показників розвитку промисловості продемонструємо на прикладі індексів промислової продукції (табл. 1).

**Т а б л и ц я 1. Індеси промислової продукції (% до попереднього року)**

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Україна	113,2	103,1	106,2	107,6	94,8	78,1	111,2	107,6	99,5	95,7	89,9
області											
Рівненська	103,9	113,2	108,9	112,2	98,8	69,2	129,6	107,6	96,7	91,4	103,7
Волинська	143,7	121,9	119,2	143,7	89,7	51,7	126,7	112,6	94,5	102,9	103,0
Житомирська	113,5	113,1	105,1	109,1	106,3	79,3	108,2	125,3	116,6	113,4	107,1
Львівська	112,4	93,2	108,5	112,9	100,8	80,1	100,9	112,8	101,6	101,2	97,2
Тернопільська	116,1	109,0	118,3	108,7	110,4	84,8	102,5	112,4	102,1	99,5	116,5
Хмельницька	110,0	118,6	113,0	114,5	99,4	76,4	104,9	109,2	101,2	97,6	97,3

Складено за даними [www.ukr-stat.gov.ua](http://www.ukr-stat.gov.ua)

Аналізуючи індеси промислової продукції зробимо зауваження, що індеси промислової продукції не можуть бути цілком співставними між собою, оскільки впродовж аналізованого періоду змінювалася методика їх обчислення. Також дещо різняться методика обчислення індексу промислової продукції для України в цілому та для регіонів.

Розрахунок індексу по Україні до 2007 року (за регіонами до 2009 року) здійснювалася ланцюговим методом на підставі помісячних індексів, обчислених за даними підприємств про вартість виробленої продукції за місяць у порівнянних цінах.

Індекс промислової продукції по Україні з 2011 року розраховували відповідно до міжнародних стандартів. Базовою формулою для розрахунку є індекс фізичного обсягу Ласпейреса. Розрахунок базується на даних про динаміку виробництва за постійним набором товарів-представників та на структурі валової доданої вартості за базисний рік. Індекс розраховано за видами діяльності в секціях "В", "С", "D" (крім групи 35.3) відповідно до Класифікації видів економічної діяльності (ДК 009:2010).

По регіонах методика розрахунку показників дещо інакша. До 2013 року за регіонами індекс розраховано відповідно до Класифікації видів економічної діяльності (ДК 009:2005), яка гармонізована з Класифікацією видів економічної діяльності Європейського Союзу (NACE Rev.1.1).

З табл. 1 та рис. 1 видно, що в цілому динаміка розвитку промисловості Рівненщини узгоджувалася із загальноукраїнськими тенденціями. Проте амплітуда коливань показників індексу промислової продукції Рівненської області більша, ніж в країні в цілому: підйоми та спади у промисловості області проявляються більш виражено. Отже, промисловість області характеризується нестійкістю, є більш чутливою до впливу несприятливих зовнішніх факторів, має незначний запас міцності, що найяскравіше проявилось на зламі 2008-2009 рр., коли більшість підприємств області знизили ділову активність у результаті глобальної фінансово-економічної кризи.

За останнє десятиріччя можна виокремити такі періоди у розвитку промисловості Рівненської області:

- 2005-2007 роки – період стабільного зростання (але позитивна динаміка не була пов'язана з технологічною модернізацією підприємств, а стала результатом сприятливої ринкової кон'юнктури);
- 2008-2009 роки – період стрімкого спаду ділової активності суб'єктів господарювання під впливом глобальної фінансово-економічної кризи;
- 2010-2011 роки – короткотривале відновлення позитивної динаміки у посткризовому періоді;
- 2012-2014 роки – стагнація, що як правило є традиційною фазою, яка настає за економічною кризою.

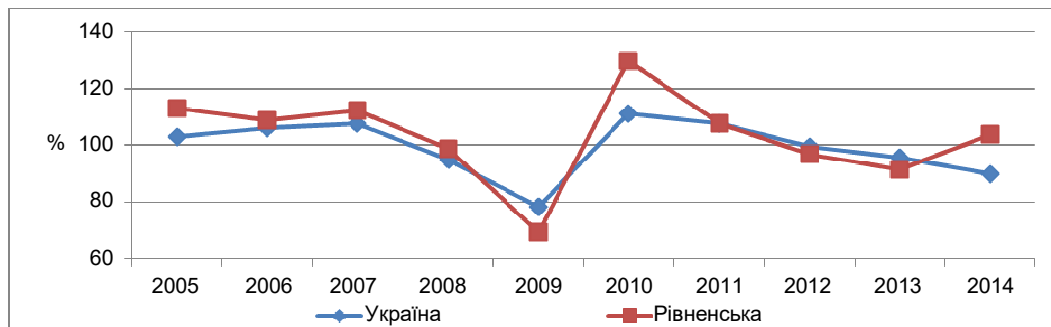


Рис. 1. Індеси промислової продукції, % до попереднього року (побудовано за даними [1])

3-поміж сусідніх областей за динамікою розвитку промисловості Рівненська область найбільш подібна до Волинської та Хмельницької областей, а найменше має спільних рис за індексами промислової продукції із Львівською та Тернопільською областями, які відрізняються суттєво і за величиною промислово-виробничого потенціалу та характером промислової спеціалізації (табл. 1).

Проаналізуємо тенденції, які були характерні розвитку промисловості Рівненської області за основними видами економічної діяльності упродовж 2005-2013 років.

За динамізмом значень індексів обсягів промислової продукції у 2005-2012 роках види діяльності у промисловості можна згрупувати таким чином:

1) види економічної діяльності з найбільш сталими темпами розвитку (коефіцієнт варіації індексів промислової продукції менше 10%): виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів;

2) види економічної діяльності із середнім ступенем мінливості темпів розвитку (коефіцієнт варіації індексу промислової продукції менше 11-25%): добувна промисловість, виробництво та розподілення електроенергії, газу та води, легка промисловість, оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів, целюлозно-паперове виробництво, видавнича діяльність, виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції;

3) види економічної діяльності із дуже нестійкими темпами розвитку і найвищим ступенем мінливості темпів приросту (коефіцієнт варіації індексу промислової продукції понад 25 %): хімічна та нафтохімічна промисловість, металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів, машинобудування.

Галузі промисловості, що віднесені нами до першої та другої груп, зазнали найменшого спаду у період потрясінь 2008-2009 років. Однією із причин є те, що, як правило, у регіоні вони представлені підприємствами, які працюють на місцевій сировинній базі. На відміну від них, підприємства третьої групи у кризових фінансово-економічних умовах стикнулися із проблемами забезпечення сировиною з-за меж регіону (наприклад, ТзОВ "Ливарно-механічний завод Ісполін" м. Дубно) та паливно-енергетичними ресурсами (наприклад, ПАТ "Рівнеазот"), або ж із складними взаємовідносинами у структурі міжнародних холдингів (наприклад, українсько-російський холдинг ТОВ "Високовольтний союз – Рівненський завод високовольтної апаратури"). Саме у галузях третьої групи глибина економічного спаду у 2009 році була найбільшою, зокрема для хімічної та нафтохімічної промисловості індекс промислової продукції становив 49,8% у порівнянні із 2008 роком.

На зламі 2013-2014 років у промисловості Рівненської області триває стагнація, що відзначається повільним спадом у більшості галузях або їх незначним зрос-

танням. Найбільший приріст промислової продукції у 2014 році спостерігається у сфері постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (+10,7 %), що головним чином відбувається за рахунок найбільшого у області державного підприємства і на даний час одного із найбільшого бюджетотворюючого суб'єкта господарювання – Рівненської АЕС. Позитивну динаміку демонструє текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів (+6 %). Незначні прирости промислової продукції отримало виробництво хімічних речовин і хімічної продукції (+0,4 %), виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції (+1,0 %). Найбільший спад промислової продукції у 2014 році – у галузі машинобудування (-32,1 %).

**Висновки.** Виявлені тенденції й закономірності динамізму галузей промисловості, на нашу думку, зберігатимуться, або й навіть поглиблюватимуться надалі, якщо у області не буде проведена докорінна реструктуризація промисловості на засадах технологічної модернізації.

Отже, позитивна динаміка промислового виробництва, яка спостерігалася в окремі роки на Рівненщині, не наблизилася до обсягів виробництва, які були до 1990 року. Як правило сплески позитивного росту промисловості були пов'язані не з технологічною модернізацією підприємств регіону, а ставали результатом сприятливої кон'юнктури на ринку певних товарів, часто сировинних. Місцеві підприємства поки що мало скористалися економічними можливостями вільного ринку для поновлення власного виробництва та розширення асортименту своєї продукції і виходу на нові ринки.

Структурно сьогодні більшість промислової продукції припадає на галузі, що виробляють сировину, матеріали, тобто продукцію низького ступеню переробки, переважно проміжного споживання та високої енергоємності. Це значно обмежує можливості промисловості до економічного зростання через низьку ефективність сировинних виробництв у принципі. В цілому галузева структура промисловості області незадовільна і продовжує погіршуватися.

Рівненська область потребує реіндустріалізації. Проте не повернення до стану, який був до 1991 року, адже відтворювати радянську структуру економіки сенсу нема. Нова модель промисловості має бути менш енергомісткою, орієнтованою на сучасний платоспроможний внутрішній попит, як з боку населення, так і з боку підприємств-споживачів.

#### Список використаних джерел

1. Головне управління статистики України., [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.ukr-stat.gov.ua](http://www.ukr-stat.gov.ua)

Надійшла до редколегії 18.11.15

А. Кыча, асп., К. Кыча, асп.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

### ОБЩЕСТВЕННО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ ТРАНСФОРМАЦИИ ПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА РОВЕНСКОЙ ОБЛАСТИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

*Рассматриваются теоретико-методические и прикладные основы развития промышленности Ровенской области. Динамика показателей развития промышленности продемонстрирована на примере индексов промышленной продукции, расчет которых осуществлено с помощью цепного метода и индекса Ласпейреса. Главное внимание уделено исследованию тенденций отраслевой структуры промышленности, анализа хода изменений в структуре промышленности за годы проведения рыночных преобразований. Проведена группировка видов экономической деятельности в соответствии с устойчивостью темпов их развития. Определены основные характеристики динамизма отраслей промышленности и направления их совершенствования, основаны на проведении коренной реструктуризации на основе технологической модернизации.*

*Ключевые слова: промышленность, динамика, тенденции, экономика, виды экономической деятельности, индекс промышленной продукции.*

A. Kycha, Postgraduate, K. Kycha, Postgraduate

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

### SOCIO-GEOGRAPHIC TRANSFORMATION INDUSTRIAL COMPLEX OF RIVNE REGION IN MODERN CONDITIONS

*This paper considers the teoretical, methodological and applied principles of industrial development of Rivne region. Dynamics of indicators of industrial development demonstrated by indices of industrial products, which calculated using the chain method and Laspeyres index. Major attention was focused on the trends of the branch structure of industry, analysis of the changes in the structure of industry in years of market reforms. Grouping of economic activities was carried out according to their rate of sustainable development. The main characteristics of the dynamism of industries and areas of improvement, based on radical restructuring on the basis of technological modernization.*

*Keywords: industry, dynamics, trends, economics, economic activities, index of industrial production.*